

DIDAKTIK O‘YINLARNING TA‘LIM JARAYONIDAGI AHAMIYATI VA ULARNI TASHKIL ETISH TALABLARI

A. Gaffarov

*A. Avloniy nomidagi Pedagogik mahorat milliy instituti
Hududlarda uzluksiz kasbiy rivojlantirishni muvofiqlashtirish
bo‘limi boshlig‘i, dotsent*

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta‘lim jarayonida didaktik o‘yinlardan foydalanishning pedagogik ahamiyati, ularni tashkil etish talablari hamda dars jarayonida qo‘llash usullari yoritilgan. Didaktik o‘yinlarning turlari, ularning tuzilishi, o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarini rivojlantirishdagi o‘rni ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, didaktik o‘yinlarning o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy faoliyati va jamoaviy hamkorligini rivojlantirishdagi roli asoslab berilgan. Maqolada innovatsion darslarni tashkil etishda didaktik o‘yinlardan foydalanishning samarali jihatlari ham ko‘rsatib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: didaktik o‘yinlar, ta‘lim jarayoni, pedagogik texnologiya, interfaol metodlar, o‘quv faolligi, kreativ fikrlash, hamkorlik, innovatsion darslar, kompetensiya, pedagogik samaradorlik.

Abstract. This article discusses the pedagogical significance of using didactic games in the educational process, the requirements for their organization, and methods of their implementation in classroom activities. The types and structure of didactic games as well as their role in developing students' knowledge, skills, and competencies are analyzed from a scientific and pedagogical perspective. In addition, the article highlights the importance of didactic games in fostering students' independent thinking, creative activity, and collaborative learning. The effectiveness of using didactic games in organizing innovative lessons is also emphasized.

Keywords: didactic games, educational process, pedagogical technology, interactive methods, student engagement, creative thinking, collaboration, innovative lessons, competence, pedagogical effectiveness.

Аннотация. В данной статье рассматривается педагогическое значение использования дидактических игр в образовательном процессе, требования к их организации и методы применения на уроках. Проанализированы виды и структура дидактических игр, а также их роль в развитии знаний, умений и компетенций учащихся с научно-педагогической точки зрения. Кроме того, раскрывается значение дидактических игр в развитии самостоятельного мышления, творческой активности и коллективного взаимодействия учащихся. Также показана эффективность использования дидактических игр при организации инновационных уроков.

Ключевые слова: дидактические игры, образовательный процесс, педагогическая технология, интерактивные методы, учебная активность, творческое мышление, сотрудничество, инновационные уроки, компетенции, педагогическая эффективность.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning faolligini oshirish, ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish hamda ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda didaktik o'yinlardan foydalanish muhim pedagogik vositalardan biri hisoblanadi. Didaktik o'yinlar o'quvchilarning bilim olish faoliyati bilan o'yin faoliyatini uyg'unlashtirib, ta'lim jarayonini qiziqarli, samarali va interfaol shaklda tashkil etishga imkon beradi.

Didaktik o'yinli mashg'ulotlar o'quvchilarning bilim darajasi, qiziqishi va o'quv jarayonidagi faolligini oshirishga xizmat qiladi. Bunday mashg'ulotlar o'quvchilarning intellektual, ijtimoiy hamda psixologik rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Didaktik o'yinlarning turlari. Didaktik o'yinli mashg'ulotlarni o'quvchilarning bilim olish faoliyati hamda o'yin jarayonining uyg'unligiga qarab bir necha guruhlarga ajratish mumkin. Jumladan:

- syujetli-rolli o'yinlar;
- ijodiy o'yinlar;
- ishbilarmonlik o'yinlari;
- konferensiya o'yinlari;
- mantiqiy o'yinlar.

Mazkur o'yinlar o'quvchilarning turli ko'nikma va kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. O'qituvchi didaktik o'yinlarni tashkil etishda avvalo o'quvchilarni individual faoliyatga tayyorlashi, so'ngra guruhli o'yinlarga jalb etishi, keyinchalik esa ommaviy o'yinlar orqali ularning hamkorlik ko'nikmalarini shakllantirishi lozim.

Didaktik o'yinlar jarayonida o'quvchilar o'zaro hamkorlik (kollaboratsiya) asosida faoliyat yuritadilar. Hamkorlik muhiti o'quvchilarning o'zaro yordam berish, fikr almashish va jamoaviy muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Didaktik o'yinlarni tashkil etishning pedagogik talablari. Didaktik o'yinli mashg'ulotlarni samarali tashkil etish uchun o'qituvchi quyidagi pedagogik talablarni hisobga olishi zarur:

1. Didaktik o'yinlar o'quv dasturida belgilangan ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlarni amalga oshirishga xizmat qilishi kerak.
2. O'yin jarayonida jamiyat va kundalik hayotda uchraydigan muammolarni hal qilishga yo'naltirilgan vaziyatlar yaratilishi lozim.
3. O'yinlar barkamol shaxsni tarbiyalash tamoyillariga hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga mos bo'lishi zarur.
4. O'yin jarayoni mantiqiy izchillik asosida tashkil etilishi kerak.
5. O'qituvchi baholash jarayonida adolatli va xolis bo'lishi muhim hisoblanadi.
6. Mashg'ulot davomida didaktik prinsiplarga amal qilinishi va vaqt samaradorligi ta'minlanishi lozim.

Didaktik o'yinlarning tuzilishi. Har bir didaktik o'yin ma'lum tarkibiy qismlardan iborat bo'ladi. Ular quyidagilar:

- o'yin maqsadi;
- o'yin qoidalari;

- o‘yin jihozlari;
- o‘yin mazmuni;
- o‘yin natijasi.

O‘yin qoidalari. O‘yin qoidalari o‘quvchilarning faoliyatini tartibga soladi va o‘yinning qanday o‘tkazilishini belgilaydi. Qoidalarga barcha ishtirokchilar teng darajada amal qilishi zarur.

O‘yin mazmuni. O‘yin mazmuni o‘quvchilar bajarishi lozim bo‘lgan faoliyat bilan belgilanadi. Masalan, ona tili darslarida bu ko‘proq mashqlar bajarish, mantiqiy fikrlash hamda imloviy muammolarni hal qilish orqali amalga oshiriladi.

O‘yin jihozi. O‘yin jihozlari kartochkalar, ko‘rgazmali vositalar, modellar va boshqa didaktik materiallardan iborat bo‘lishi mumkin.

O‘yin natijasi. O‘yin natijasi o‘quvchilar tomonidan qo‘yilgan vazifaning bajarilish darajasi bilan belgilanadi. Natija o‘quvchilarda qoniqish hissini uyg‘otishi muhimdir.

Didaktik o‘yinlarning ta’limiy ahamiyati. Didaktik o‘yinlar o‘quvchilarda quyidagi pedagogik natijalarni shakllantiradi:

- o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi;
- fanlarga bo‘lgan qiziqishni kuchaytiradi;
- mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi;
- o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasida samarali hamkorlikni shakllantiradi.

Bundan tashqari, didaktik o‘yinlar o‘quvchilarning intellektual, jismoniy, axloqiy, estetik va psixologik rivojlanishiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Didaktik o‘yin texnologiyasi. Didaktik o‘yinlardan foydalanishda quyidagi bosqichlarga amal qilish tavsiya etiladi:

1. O‘yindan ko‘zlangan maqsadni aniqlash.
2. Mazkur maqsadni amalga oshirish strategiyasini ishlab chiqish.
3. O‘yin jarayonida olingan natijalarni tahlil qilish.
4. Zarurat bo‘lganda o‘yin strukturasi o‘zgartirishlar kiritish.

Mazkur bosqichlar o‘yin samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Innovatsion o‘yin darslari. Didaktik o‘yinlar asosida tashkil etiladigan dars turlaridan biri innovatsion dars hisoblanadi. Innovatsion darslarda o‘quvchilar turli hayotiy vaziyatlarga mos ravishda muammolarni hal qilish, yangi g‘oya va loyihalarni ishlab chiqish orqali o‘z ijodiy qobiliyatlarini namoyon etadilar.

Bunday mashg‘ulotlar o‘quvchilarning:

- kreativ fikrlashini,
- tanqidiy tahlil qilish ko‘nikmalarini,
- muammoli vaziyatlardan chiqish qobiliyatini rivojlantiradi.

Natijada o‘quvchilar real hayotda uchrashi mumkin bo‘lgan muammolarni hal etishga tayyor bo‘lgan, mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida shakllanadi.

Xulosa. Didaktik o‘yinlar ta’lim jarayonini samarali tashkil etishning muhim pedagogik vositalaridan biridir. Ular o‘quvchilarning bilim olish faoliyatini faollashtiradi, mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi hamda jamoaviy hamkorlikni shakllantiradi. Shu bois ta’lim jarayonida didaktik o‘yinlardan maqsadga muvofiq va tizimli foydalanish zamonaviy pedagogikaning muhim talablaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. B.X.Xodjayev – *Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti*, Toshkent, 2017.
2. M.Ochilov – *Pedagogik texnologiyalar*, Toshkent, 2019.
3. R.A.Mavlonova – *Pedagogika*, Toshkent, 2020.
4. M.Gorkiy – *Adabiyot va tarbiya haqida fikrlar*, Moskva, 1986.
5. S.Turg'unov – *Pedagogik innovatsiyalar va ta'lim samaradorligi*, Toshkent, 2021.
6. J.Dyui – *Ta'lim va tajriba*, Nyu-York, 1938.
7. L.S.Vigotskiy – *Ta'lim jarayonida tafakkur va nutq rivoji*, Moskva, 1991.